

Yayına Geliş Tarihi:04/09/2022
Yayına Kabul Tarihi:16/12/2022
Online Yayın Tarihi:31/12/2022

Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik
Araştırmalar Dergisi
Cilt:6, Sayı:17, Yıl:2022, Sayfa:341-364
ISSN: 2587-2206

SOSYAL DIŞLANMA VE AYRIMCILIK BAĞLAMINDA NİTEL BİR DEĞERLENDİRME: GİZLİ SAYILAR FİLM ANALİZİ

Sibel TAŞKIN¹

Özet

Çalışmada incelenen, Gizli Sayılar filminde yer alan ırkçı ve cinsiyetçi söylemler sosyal dışlanma ve ayrımcılık kavramları için önemli bir içerik olarak değerlendirilmiş ve çalışmanın temelini oluşturmuştur. Filmde, 1960'lerde Amerika'da geçen öyküde eşzamanlı birçok eşitsizlik yaşanmaktadır. Yapılan söylem çözümlemesinde güçsüzlerin elindeki kalıcı kılmasının, güçlülerin kurallarına uymasına bağlı olduğu vurgusunun sürekli yapıldığı görülmektedir. Hem cinsiyetçi hem de ırkçı söylemlerle eşitsizlik vurgusu yapılmaktadır. Filmdeki her sahne farklı söylemlerle zihinlerimizde sosyal dışlanma, ayrımcılık ve eşitsizliklere dair karşılık bulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Dışlanma, Ayrımcılık, Söylem Çözümlemesi, Gizli Sayılar

A QUALITATIVE EVALUATION IN THE CONTEXT OF SOCIAL EXCLUSION AND DISCRIMINATION: HIDDEN NUMBERS FILM ANALYSIS

Abstract

The racist and sexist discourses in the movie Hidden Numbers examined in the study were evaluated as an important content for the concepts of social exclusion and discrimination and formed the basis of the study. There are many simultaneous inequalities in the film, which takes place in America in the 1960s. In the discourse analysis, it is seen

¹ Doktora Öğrencisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trakya Üniversitesi, sibeltaskin@trakya.edu.tr ORCID NO: 0000-0003-3308-0417

Atf/Citation: Taşkın, S. (2022). Sosyal Dışlanma ve Ayrımcılık Bağlamında Nitel Bir Değerlendirme: Gizli Sayılar Film Analizi. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 6(17), 341-364.

that it is constantly emphasized that the power of the weak depends on the observance of the rules of the strong. Both sexist and racist discourses emphasize inequality. Each scene in the movie has found a response to social exclusion, discrimination and inequalities in our minds with different discourses.

Keywords: *Social Exclusion, Discrimination, Discourse Analysis*

GİRİŞ

Renk, dil, din, ırk, cinsiyet dolayısıyla dışlanma ve ayrımcılığa maruz kalma tarihte ve günümüzde hep var olmuştur. Bunun yanı sıra da kadınlar çalışma hayatında, eğitimde ve toplumsal yaşama katılımında toplumsal cinsiyet veya ayrımcılık kaynaklı sosyal dışlanma ve ayrımcılık denebilecek çeşitli engellere maruz kalmışlardır. Bu çalışmada da *Gizli Sayılar* filmi özelinde ırksal dışlanma ve kadınların çalışma yaşamından dışlanması olguları ekseninde, sosyal dışlanma ve ayrımcılık konuları incelenecektir. *Gizli Sayılar* filmi de Amerikan toplumunun 1960'lı yıllarda siyahilere yönelik günlük hayatı zorlaştırıcı ayrımcılıkları, sosyal dışlanışlığı ortaya koymaktadır. Bu açıdan da sosyal dışlanma ve ayrımcılığın boyutlarını ve sonuçlarını anlamayı kolaylaştırmaktadır.

Gizli Sayılar filmi ile ilgili Türkçe literatürde ulaşılan çalışmalara baktığımızda; Göker' in (2017) çalışmasında, ırka dayalı ayrımcılığa ve ayrımcılığın mekânsal boyutuna odaklanıldığı görülmektedir. Çalışmanın yöntemi göstergebilim olarak belirlenmiştir. Göker, göstergebilimsel çözümleme yöntemi aşamalarından biri olan dizimsel çözümleme tekniğini kullanarak, *Gizli Sayılar* filminin ırkçı ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın eleştirel bir temsili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Negiz (2020) çalışmasında, Harthorne deneylerinin çıkış noktası olan duygusal emek kavramını incelemeyi amaçlamıştır. Negiz, buradan yola çıkarak Hochschild' in (1979, 1983) araştırmaları ile gündeme gelen duygusal emek kavramı ile Karl Marx'ın araştırmalarında yer alan yabancılaşma-işe yabancılaşma arasındaki ilişkiyi *Gizli Sayılar* filmi bağlamında ele almıştır. Yöntem olarak içerik analizi ve gömülü kuram yöntemleri kullanılmıştır. Negiz, *Gizli Sayılar* filmi üzerinden yaptığı değerlendirmede bireylerin duygusal emek sergilemesinde içerisinde bulunan kültür, yasal mevzuat, işin şekli, kurum kültürü, ayrımcılık,

ırkçılık, örgütsel adalet gibi birçok unsurun etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yaşartürk (2021), Hollywood sinemasında siyahi kadın karakterlerin süregelen stereotiplerini analiz ettiği çalışmasında Gizli Sayılar filmine yer vermiştir. Çalışmada betimsel yöntem kullanılmıştır. Yaşartürk çalışmasında filmdeki üç siyahi kadın karakter üzerinden ırk ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığını ortaya koymayı amaçlamıştır. Yaşartürk, ırk ve cinsiyet ayrımcılığının özellikle mekânlar üzerinden yapıldığı ve erkeklerin değişimi getiren karar mekanizmalarını çalıştıranlar olacağı mesajına yer verildiği sonuçlarına ulaşmıştır.

Yapılan çalışmalara bakıldığında Gizli Sayılar filminin farklı disiplinlerce ele alındığı ve farklı çalışma yöntemleri ile analiz edildiği görülmektedir. Bu çalışmanın yöntemi farklı söylem çözümlemesi olarak belirlenmiştir. Sosyal dışlanma ve ayrımcılık kavramları sosyal politika çerçevesinde ele alınarak Gizli Sayılar filminin nitel bir değerlendirmesi yapılmıştır. Son yıllarda sosyal bilimlerde ve iletişim çalışmalarında nitel yöntemlerin kullanımındaki yükseliş dikkat çekmektedir. Bu çalışmanın da nitel yöntemlerden söylem çözümlemesi ile sosyal dışlanma ve ayrımcılığı Gizli Sayılar filmi üzerinden ele almayı hedeflemesinin sosyal politika alanına katkı sunacağı düşünülmektedir.

Çalışmada, sosyal dışlanma kavramı ve ortaya çıkışı, sosyal dışlanmanın nedenleri, sosyal dışlanmanın boyutları ve sosyal içerme politikaları alt başlıklarına yer verilmiştir. İkinci olarak ayrımcılık ele alınmış ve nedenlerine ve türlerine göre ayrımcılık, cinsiyetçi ayrımcılık, çalışma hayatında ayrımcılık, siyahilere yönelik ayrımcılık, uluslararası sözleşmelerde ayrımcılık yasağı alt başlıkları ile konunun detaylandırılması amaçlanmıştır. Son olarak Gizli Sayılar filmi analiz edilerek, ırkçı ve cinsiyetçi söylemlerin sosyal dışlanma ve ayrımcılık kavramlarında karşılık bulduğu ortaya konmuştur.

1. SOSYAL DIŞLANMA

Sosyal dışlanma çok boyutludur ve ekonomik, sosyo-kültürel ve mekânsal boyutları olduğu bunun kanıtıdır.

1.1. Sosyal Dışlanma Kavramı ve Ortaya Çıkışı

Fransa, Avrupa'da sosyal dışlanma kavramını sosyal politika alanında ilk kullanan ülkedir. Sosyal dışlanma, Amerika'da sınıf altı ile az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ise marjinalleşme ile kavramlaştırılmıştır (Arslan, 2013:504). Lenoir dışlanmışların sadece yoksulları ifade etmediğini, Fransız nüfusunun %10'unu oluşturan zihinsel ve fiziksel engelliler, intihar eğilimliler, hasta-bakıma muhtaç yaşlılar, istismar edilen çocuklar, ilaç bağımlıları, suçlular, tek ebeveynli aileler, sorunlu aileler, marjinal kişiler, asosyal kişiler ve diğer sosyal uyumsuz kişilerin sosyal dışlanmışları oluşturduğunu belirtmektedir. Ayrıca bu kişiler herhangi bir sosyal korumaya tabi değildirler (Tokol, 2018:152).

Avrupa Konseyi sosyal dışlanmayı, bireylerin yoksulluk, temel eğitim becerilerinden mahrumiyet veya ayrımcılık dolayısıyla toplumun dışında bırakılmaları ve toplumsal yaşama istedikleri ölçüde katılmalarının engellenmesi süreci olarak tanımlamıştır. Bu süreç, siyasi, kültürel ayrımcılık, temel eğitim ve becerilerinden mahrum olma veya ekonomik hayatta karşılaşılan dışlanma olarak ortaya çıkabilmektedir (Çomuk ve Selim, 2017:417).

Alan ve Carol Walker'ın tanımına göre; sosyal dışlanma, "bireyin toplumla bütünleşmesini sağlayan, sosyal, ekonomik, siyasi, kültürel alanlardan, bireyi tamamen ya da kısmen dışlayan dinamik bir süreçtir (Arslan, 2013: 7). Sosyal dışlanmanın farklı tanımlamaları olsa da "çok boyutlu", "dinamik", "ilişkisel", "göreceli", "süreç odaklı" olması genel özellikleridir (Saith, 2001:10-13).

Sosyal dışlanma kavramı ilk olarak Fransa'da 1974 yılında, Bakan "Rene Lenoir" tarafından "*Dışlanmışlar: On Fransız'dan Biri*" kitabında Lenoir'ın tanımı ile "ekonomik büyümenin sonuçlarından

Sosyal Dışlanma ve Ayrımcılık... The Meric Journal Cilt:6 Sayı:17 Yıl:2022
yararlanamayanlar” olarak yer almıştır. Fransız toplumunda her on kişiden birinin dışlanmış olduğu belirtilmiştir (Arslan 2013:6;Saith, 2001:3;Yıldırımalp, 2014:94).

Walker and Walker’ın sosyal politika literatüründe kabul gören tanımına göre ise, sosyal dışlanma, kişilerin toplumla bütünleşmesinin belirleyicisi olan sosyal, ekonomik, politik ve kültürel alanların kullanımından tamamen ve kısmen dışlanması halinde ortaya çıkan dinamik bir süreçtir (Walker and Walker, 1997: 7’den akt.; Durmaz, 2010: 30).

Sosyal dışlanma, içinde bulunulan döneme, bölgelere ve sosyo-ekonomik yapıya göre farklılaşmaktadır. Temel nedeni, toplumsal yaşama katılamamadır. Toplumsal yaşama katılmayı sağlayan alanlardan birinden dahi yoksunluk diğer alanlardan da yoksunluğu beraberinde getirmektedir. Örneğin ekonomik dışlanma beraberinde birçok toplumsal alandan dışlanma anlamına gelmektedir (Tartanoğlu, 2010:2).

ABD’de yaygın olarak sosyal dışlanma kavramı yerine sınıfsal kavramı kullanılmaktadır. Sınıfsal tanımı içinde yasa dışılık, uyuşturucu kullanımı, evlilik dışı çocuklar, işsizlik ve okul başarısızlığı yer almaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde de sosyal dışlanma kavramı sınırlıdır. Asya, Afrika ve Latin ülkelerinde dışlanma genellikle yoksullukla özdeşleştirilmektedir. Arap ülkelerinde ise sosyal dışlanma ile marjinalite eşleştirilmektedir. Bu ülkelerde dışlanmanın kişilere bağlı olduğu kabul edilmektedir (Sapancalı, 2005: 13-22’den akt.; Hekimler, 2012).

1.2. Sosyal Dışlanmanın Nedenleri

Sosyal dışlanmışlık, belirli kesimlerin toplumsal bütünün ve sermaye birikimi sürecinin dışında kalıp, ekonomik büyümeye yaptığı katkıdan eşit yararlanamamasıdır Sosyal dışlanma bir anlamda da refah toplumu anlayışı eleştirisine dayanmakta, belirli bireylerin veya grupların sosyal katılım anlamında kısmen ya da tamamen içinde yaşadıkları toplumun dışında kalmaları ya da yurttaşlık haklarından yararlanamamalarıdır (Sapancalı, 2005: 53’ten akt.; Hekimler, 2012: 4).

Sosyal dışlanma bazı görüşlere göre, farklı bir kavram değil yoksulluğun farklı bir görünümüdür. Bunun yanı sıra yoksulluktan ayrı tutulması gerektiği, kapsamlı ve çok boyutlu olması gereği farklı dinamik bir süreç olduğu görüşü de yaygındır (Tokol, 2018: 152). Buna göre, yoksulluk sınırının çok altında kalmasına rağmen, işgücü piyasasına katılabilen, istedikleri kaynaklara ulaşabilenler olabileceği gibi, bu sınırın çok üstünde olup geleneksel gelir ve tüketim harcaması dışında kalan kriterlere göre, çok daha yoksun sayılabilecek insanlar da olabilmektedir. Sosyal dışlanmaya maruz kalmış kişilerin her zaman yoksul kişiler olduğu doğru olamayacaktır. Göçmenler, azınlıklar, çocuklar gibi sosyal dışlanmış gruplar yoksul olmasalar dahi toplumdan dışlanabilmektedirler (Sapançalı, 2005: 57'den akt.; Hekimler, 2012).

Gelir dağılımı, istihdam, eğitim ya da sağlık hizmetlerinden yararlanma konusunda eşitsizlikler yaşanabilmektedir. Politik ve kültürel faaliyetlere katılmada da eşitsizlikler olabilmektedir. Eşitsizliğin en uç biçimi sosyal dışlanma şeklinde gerçekleşebilmektedir (Jamrozık, 1998: 132'den akt.; Çakır 2002: 94).

1.3. Sosyal Dışlanmanın Boyutları

Sosyal dışlanma kimi zaman çalışma, gelir, konut sahibi olma ve eğitime erişime gibi alanlardan dışlanma anlamına geldiği gibi kimi zaman da işsizlik ve işsizliğe bağlı yaşamın çeşitli ekonomik ve sosyal alanlarına erişimde sorunlar anlamına gelmekte, refah devleti imkanlarından faydalanamama olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyal dışlanmanın ekonomik, sosyal ve siyasal olmak üzere üç boyutu önem arz etmektedir. Bu üç boyut bağımsız olmadığı gibi birbirine etki etmektedir. Bir örnekle açıklamak gerekirse ekonomik hayattan dışlanmış bir bireyin sosyal ve siyasal hayatta söz sahibi olabileceğini söylemek zordur (Hatıplı, 2019:47).

Çalışma, bir topluma sosyal katılım sağlama, gelir dağılımından pay alma ve ekonomik kazanç elde etmede en önemli yollardan biridir. Çalışmanın gelir kaynağı olmasının yanı sıra belirli sosyal ilişkileri kurma fonksiyonu vardır. İşsizlik günümüzün en önemli ekonomik dışlanma kaynaklarından biridir. Ancak bunun yanı sıra kötü çalışma koşulları da ekonomik dışlanmaya neden olmaktadır. Çalışarak, insan onuruna yakışır

Sosyal Dışlanma ve Ayrımcılık... The Meric Journal Cilt:6 Sayı:17 Yıl:2022
bir şekilde ihtiyaçlarını karşılayabilmek ekonomik dışlanmayı önlemede en önemli unsurlardandır (Çakır, 2002:86).

Sosyal dışlanmanın en uç noktası, yaşamını biyolojik olarak bile sürdürememe boyutu yani ekonomik dışlanma boyutudur (Adaman ve Keyder, 2005: 9). Bu boyut iş, hizmet piyasasından ve tüketim toplumundan dışlanmayı içermektedir. İnanç, etnik köken, cinsiyet, kültürel özellikler temelli farklılıklar nedeniyle sosyal ve kültürel hayata yeterince katılamamayı sosyo-kültürel boyut ifade etmekte, mekânsal boyut ise farklı etkenlerle açıklanmaktadır (Arslan, 2013: 503).

Toplumsal bakımdan sosyal dışlanma ise, kurumsal düzenlemelerin bir sonucudur. Sosyo-ekonomik bir sistemdeki parçalanmışlık, adaletsizlik, mal, hizmet ve kaynaklara ulaşmada güçlükler ve cesaret kırıcı kurum, kural ve süreçler içeriyorsa bunun sonucunda bazı gruplar, benzerlerine tanınmış olan haklardan kendilerinin yoksun bırakıldığını düşünüyorsa bireylerin ve grupların günlük hayatlarında sınırlılıklara ve zorluklara neden olabilmektedir. Bu anlamda sosyal dışlanma cins, renk, ırk, ulusal soy ya da diğer türde ayrımcılık ve eşitsizliklerin yaygın olduğu toplumların tipik sorunudur (Sapançalı, 2005: 28'den akt.; Hekimler, 2012).

Filmde toplumdaki kamusal alanlara erişemeyen bireylerin maruz kaldığı mekânsal dışlanma sıkça görülmektedir. Ayrıca fiziksel kamu alanları dışında kamusal hizmetlere erişimleri de kısıtlıdır Kültürel dışlanma, toplumsal ve kültürel yaşamın kısıtlanmasıdır. Din, mezhep veya etnik köken farklılıkları, cinsel tercihler kültürel dışlanma sebepleri olabilmektedir. Bu durumdaki kişilerin toplumsal yaşamdaki etkinliklere alınmaması, onlara farklı davranışlarda bulunulması, onların sürekli engellenmesi kültürel dışlanmaya örnek oluşturmaktadır (Tokol, 2018:155).

1.4. Sosyal İçerme Politikaları

Sosyal dışlanma ile mücadelede kullanılan sosyal içerme kavramı da Avrupa kökenli bir kavramdır. “Sosyal dışlanma ile mücadeleye yönelik dinamikler ve politikalar” olarak tanımlanabilir (Balaban, 2016: 25). Günümüzde sosyal dışlanma uluslararası örgütlerce de takip edilmektedir.

Sosyal Dışlanma ve Ayrımcılık... The Meric Journal Cilt:6 Sayı:17 Yıl:2022
Uluslararası Çalışma Örgütü gibi örgütler aracılığı ile sosyal dışlanma takip edilmekte ve toplumsal önlemler alınmaktadır (Özgökçeler, 2006: 13).

Sosyal içerme politikaları sosyal dışlanma riski altında olan bireyler için emek piyasasına girişte kolaylık sağlayıcı kurumsal düzenlemelerdir. Özellikle, Avrupa’da sosyal içerme yaklaşımı, alternatif bir politika olarak ortaya çıkmıştır. Kavram, günümüzde ilk baştaki anlamından daha geniş bir kapsamda tüm dezavantajlı grupları içermektedir. Sosyal içerme politikalarının sağlayıcısı devlet, ekonomik, sosyal ve kültürel hayata katılımı fırsat eşitliğini sağlayacak düzenlemeleri yapmaktadır (Rawal, 2008: 177’ den akt.; Gümüş, 2020a:141).

Sosyal dışlanma/içerme konusu 1990’lı yılların başından itibaren Avrupa Birliği’nin gündemine girmiştir.1985-1995 yılları arasında Avrupa Komisyonu başkanı olan Jacques Delors konuyu AB gündemine getirmiştir. Bu sayede 1990 yılında Avrupa Topluluğu Komisyonunca Sosyal Dışlanmayla Mücadelede Ulusal Politikalar Gözlemevi kurulmuştur. 1993 yılında yürürlüğe giren Avrupa Birliği Antlaşması’na III. Ek Sosyal Politika Protokolü ve Sosyal Politika Antlaşması’nın 1. maddesinde sosyal dışlanma ile mücadeleye yer verilen ilk resmî belge düzenlenmiştir. Mart 2000 Lizbon Zirvesi ile “ilk olarak yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadelede üye ülkelerin çabalarını desteklemek, ikinci olarak sosyal içermeye daha fazla imkân sağlayan bir Avrupa kurmak” hedefleri belirlenmiştir 2001 Avrupa Komisyonu ve Sosyal Koruma Komitesi AB üyesi ülkelere sosyal içermeye yönelik ulusal eylem planlarını sunma yükümlülüğü getirilmiştir. 2001 Leaken Zirvesi’nde sosyal içerme için ortak göstergeler tanımlanmıştır. 2003 Nice Antlaşması’nda destekleme faaliyetleri arasında sosyal dışlanmaya yer verilmiştir. 2005 “Sosyal Politika Gündeminde” yoksullukla ve sosyal dışlanmayla mücadeleye yer verilmiştir. 2014-2020 yılları arasında ise “İstihdam ve Sosyal Yenilik Programı” ile yine sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadeleye destek verilmesi hedeflenmiştir (Tokol ve Alper, 2020:319-322).

2. AYRIMCILIK

Ayrımcılık, bir kişiye ya da gruba değişik nedenlerden dolayı farklı davranış tarzlarında bulunulmasıdır. Sosyolojik açıdan önemli bir nokta, ayrımcılığa uğrayan kişiler arasında kimlik bilincinin ve grubuyla bütünleşmenin giderek artmasıdır. Açık ayrımcılıkta, ayrımcılığı uygulayan tarafla uygulanan taraf arasında büyük bir güç dengesizliği bulunur (Zencirkıran, 2017:129). Eşitliğin önemli bir değer olması, bir toplumda ırk, din, etnik köken temelinde azınlıklara katı ayrımcılık uygulanıyorsa yaş ve cinsiyete dayalı önemli eşitsizlikler söz konusuysa azınlıkların, kadınların ve gençlerin yukarı toplumsal hareketliliği son derece yavaş ve düşük oranda gerçekleşir (Zencirkıran, 2017:146).

Dökmen' e göre (Dökmen, 2012: 98) önyargılı olduğumuz gruplara karşı bilişsel, duygusal ve davranışsal öğeler geliştiririz bunu yaparken de düşüncelerimiz, davranışlarımız ve niyetlerimizi harekete geçiririz. Bora'ya göre (2012: 175) cinsiyet rolleri hem zaman içinde hem de kültürden kültüre değişmektedir. Toplumsal cinsiyet kalıpları oluşturulmakta, yeniden üretilmekte ve bu yolla sürdürülmektedir.

2.1. Nedenlerine ve Türlerine Göre Ayrımcılık

Nedenlerine göre ayrımcılık türleri, insanın farklılık geliştirdiği doğuştan ve sonradan ortaya çıkan özellikleridir. İlki doğuştan özelliklerle tezahür eden kişi veya grubun, cinsiyet, ırk, yaş, renk gibi değiştiremeyeceği ve doğuştan sahip olduğu özelliklerinden dolayı ayrımcılığa maruz kalmasıdır. İkincisi sonradan elde edilen özelliklerle tezahür eden kişi veya grubun dil, din, siyasi düşünce, medeni durum, hastalık, meslek, fiziksel görünüm ve yaşam tarzı gibi pek çok nedenle ayrımcılığa uğramasıdır (Tokol ve Alper, 2020:329).

2.1.1. Cinsiyetçi Ayrımcılık

Cinsiyet ayrımcılığı, çalışanlar ile ilgili kararlar bireylerin niteliklerinden veya iş performanslarından ziyade, cinsiyete dayalı olarak alındığı zaman ortaya çıkmaktadır. Çalışma yaşamında kadınlar genellikle

cinsiyet ayrımcılığına maruz kalan taraftırlar. Kadınlar vasıfsız işlerde görevlendirilme, yükselme imkanlarından yararlandırılmama, ücret eşitsizliği gibi uygulamalarla ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Üstelik bu ayrımcı uygulamalar işe alınma süreci öncesinde yalnızca erkeklerin başvurabileceği ilanların açılmasından başlayıp işten çıkarılma süreçlerinde erkekler yerine kadınların tercih edilmesine kadar varmaktadır. İşten çıkarılmada kadınları tercih etme gerekçesi olarak da kadınların fiziki güçsüzlükleri, hamilelik ve çocuk bakımı gibi engelleri gösterilmektedir (İleri, 2016:139).

Cinsiyete dayalı ayrımcılığa gündelik yaşamda sıkça rastlanılmaktadır. Bu ayrımcılık türüyle, en yaygın olarak eğitim ve işe girme konularında karşılaşılmaktadır. Kızların daha az okula gönderilmesi, iş yaşamında da bazı işkollarının kadınları dışlaması, yükselme imkânlarının kadınlar için zorlaştırılması, ücret eşitsizliklerinin kadınların aleyhinde olması gibi örnekler verilebilmektedir (Dökmen, 2012: 118).

2.1.2. Çalışma Hayatında Ayrımcılık

ILO, “çalışma hayatında ayrımcılığı” istihdam veya meslek alanında fırsat veya işlem eşitliğini ortadan kaldırma veya bozma etkisi olan ırk, renk, cinsiyet, din, siyasal görüş, ulusal veya sosyal köken temeline dayalı her tür ayrılık, gözetme, ayrı tutma veya üstün tutma “şeklinde tanımlamaktadır. ILO “111 sayılı İstihdamda ve Meslekte Ayrımcılık Sözleşmesi” ile bu sayılan ayrımcılık türlerini yasaklamaktadır. Çalışma hayatında ayrımcılık, emek piyasasında eşitsizlikler yaratmaktadır. İstihdamda ayrımcılık, yoksulluk ve sosyal bölünme sorunları yaratmaktadır. Barışçı örgüt kültürü yaygınca çalışanların örgütsel bağlılıkları yüksek olacaktır. Fiske’ye göre yıllardır ayrımcılık ile yapılan mücadelede sadece kalıplaşmış önyargılarla mücadeleye yönelik olarak ırk, renk, dil, din gibi alanlarda sürdürülmektedir. Oysa pek çok kişi veya grubun maruz kaldığı önyargıların kaynağı, geleneksel önyargılardan uzaktır. Bu nedenle mücadele gerekli ancak yetersiz kalmaktadır (Tokol ve Alper, 2020:335-337).

2.1.3. Siyahilere Yönelik Ayrımcılık

18. yüzyıl başlarında siyahilere yönelik hızlı bir köle piyasası oluşturulmuştur. 4 Temmuz 1776' da ABD Bağımsızlık Bildirgesi ilan edilmiştir. Bu bildirmede tüm insanların eşit olduğu yer almıştır ve insan haklarının yasal güvence altına alınması için yönetimler kurulması çağrısı yapılmıştır. Buna karşın siyahilere ve diğer azınlıklara yönelik ayrımcılık ve ırkçılık bildirgeden sonra da devam ettirilmiştir (Davutoğlu, 2015: 56'dan akt.; Çakı ve Gazi, 2018:51).

Siyahilere yönelik ayrımcılık sadece Afrika' ya özgü bir durum da değildir. Güney Afrika' da azınlık beyaz nüfus tarafından yerli siyah halka karşı 1948-1994 yılları arasında yaklaşık yarım asır süren sömürgeci uygulamalar ayrımcı devlet politikalarının düzenlenmesine neden olmuştur. Kurumsallaşmış bir şekilde sürdürülen bu politikalar Apartheid olarak adlandırılmıştır (Gümüş, 2020b:26).

2.2. Uluslararası Sözleşmelerde Ayrımcılık Yasağı

Birleşmiş Milletler 'in kabul ettiği İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi ayrımcılıkla ilgili bazı düzenlemelere yer vermektedir. Dezavantajlı gruplar açısından ise "*Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)*" bulunmaktadır. UNESCO ise 1960 yılında "*Öğretim Alanında Ayrımcılığa Karşı Savaşım Sözleşmesi*"ni kabul etmiştir. Ayrımcılık yasağı vurgusu uluslararası hukukta ilk kez ILO belgelerinde yer almaktadır. "*100 sayılı Eşit Ücret Sözleşmesi*" ise ücretin belirlenmesinde cinsiyete dayalı ayrımcılığı yasaklamıştır (Tokol ve Alper, 2020:337).

Ayrımcılıkla mücadelede ekonomik alanda verilecek olan mücadeleler oldukça önemlidir. Devletlerin dezavantajlı gruplara yönelik istihdam ve temsil güçlerini arttırması mücadeleye destek verecektir (ILO ITC, 2009).

3. GİZLİ SAYILAR FİLMİ

Bu çalışmada Theodore Melfi' nin yönetmenliğini yaptığı ve başrolünde Taraji P. Henson, Octavia Spencer, Janelle Monae' nin oynadığı 2017 yapımı *Hidden Figures* filminin söylem çözümlemesi yapılmıştır.

3.1. Metodoloji

Siyahilere yönelik ayrımcılık "*Gizli Sayılar (Hidden Figures)*" filminde vurgulanmaktadır. Bu bağlamda filmde verilen mesajları ortaya koymak, çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Eleştirel söylem çözümlemesi, güç, siyasi ve ideolojik ilişkilerin belli bir söylem çerçevesinde değişimini ortaya koymaktadır (Oğuz, 2008: 54). Çalışmada nitel bir inceleme benimsenmiştir. Elde edilen bulgular, söylem analizi yöntemiyle incelenmiştir.

3.2. Gizli Sayılar Filmi Üzerine

2017 yılı yapımı Theodore Melfi' nin yönetmeni olduğu film dram, biyografi, tarih türündedir. Filmin başrol oyuncularını Taraji P. Henson (Katherine G. Johnson), Octavia Spencer (Dorothy Vaughan) ve Janelle Monae (Mary Jackson) 'dır.

Filmin konusu şu şekildedir; 1960'ların başlarında ABD, SSCB'nin gerisindedir. Gereken matematik hesaplamalarını insan bilgisayarlar adı altında matematikçiler yapmaktadırlar. 1960'lar Afro Amerikalılara karşı katı ayrımcılık politikalarının uygulandığı yıllardır. NASA'da görev yapan üç siyah Amerikalı kadın matematikçi, o dönemde ırkçı politikalar nedeniyle beyazlardan farklı bir binada çalışmaktadırlar.

Katherine, Dorothy ve Mary, bir yandan ülkelerinin ve dünyanın geleceği için önemli projelerde çalışırken bir yandan da kendilerine yapılan ayrımcılığa karşı mücadele etmektedirler. Üç siyah kadınının

Sosyal Dışlanma ve Ayrımcılık... The Meric Journal Cilt:6 Sayı:17 Yıl:2022
yükselmelerinde elbette ki beyaz meslektaşlarının birden bire ırkçılığı bırakmaları değil NASA' nın çıkarlarını gözetmesi de etkilidir.

Katherine, astronot John Glenn'i uzaya gönderme amacı güden Merkür Projesi'ne atanır. bu projede beyaz erkekler baskındır, Katherine hem erkeklerin arasında bir kadın olarak hem de beyazların arasında siyah olarak kendini kabul ettirmek için çaba gösterirken bir yandan da gündelik hayatını zorlaştıran ayrımcı uygulamalarla baş etmek zorundadır.

Dorothy ise bir süpervizörün yapması gereken bütün görevleri yerine getirmektedir. Buna karşın düşük maaş alan ve bir türlü terfi ettirilmeyen bir pozisyondadır. Dorothy Vaughn açık bir şekilde denetim işi yapmasına rağmen gözetmen olarak tanımlanmaktadır.

Mary de siyah Amerikalılara uygulanan eğitimde ayrımcılık sebebiyle mühendis olabilmek için mücadele etmek zorundadır. NASA' nın mühendislik programına girebilmek için tamamen beyaz bir okulda gece dersleri almasına izin verecek bir mahkeme kararına ihtiyaç duyduğunda, davadaki yargıcın egosuna başvurmaktadır. Mary, bu davanın yargıcını, tarihin onu bir bağınaz olarak hatırlayamayacağı kadar önemli olduğuna ve ikisi için de bunun yasal bir miras meselesi olduğuna ikna etmektedir.

İş ortamında çoktan hak ettikleri çalışma koşullarına ve eşit haklara sahip olabilmek için çabalayan bu kadınların, gündelik hayatlarına yapılan vurgular sayesinde, verdikleri mücadeleleri ve anne, eş, evlat gibi rollerinin getirdiği farklı sorumluluklarla temsil yetlerinin önemi vurgulanmaktadır. Filmde yer alan bu ırkçı ve cinsiyetçi sosyal dışlanma ve ayrımcılık kavramları için önemli bir içerik olarak değerlendirilmiş ve çalışmanın temelini oluşturmuştur.

3.3. Bulgular

1960'lı yıllarda kadınlar, mühendislik, öğretmenlik gibi işler için dikkate alınmıyordu. Kanunlar eşitlikçi değildi. Amerika'nın Rusya ile girdiği uzay savaşında gereken her türlü iş gücüne ihtiyaç duyulması nedeni ile kadınlar lehine bir değişiklik yaşandı.

Film, kadınların ekonomik ve sosyal mücadelesini ele almaktadır. Ataerkil sistemde eşitsizliğinin var olduğu görülmektedir. Aynı zamanda siyahlar ile beyazların aynı tuvaletlere girmediğini, toplu taşıma araçlarında ve kamusal mekânlarda ayrı oturma alanlarının olduğunu ve gündelik yaşamda bu durumun toplumsal problemler yarattığını, ırk ayrımcılığının fiziksel olarak da mekâna yansdığı görülmektedir.

Filmin finalinde, Katherine'nin NASA'nın uzay görev ekibinin ilk siyahi kadın matematikçisi; Dorothy'nin ilk siyahi kadın müdürü, Mary'nin ise NASA'nın ilk siyahi kadın mühendisi olduğu görülmektedir. Sonuçta bu üç siyahi kadın kişisel başarılarının yanında toplumsal önyargıların çoğunu yıkararak ve eşitsizliklere karşı çıkararak, beyazların ve siyahların bir arada olabileceğini göstererek toplumsal bir başarının da parçası olmaktadır.

3.4. Gizli Sayılar Film Analizi

Hidden Figures filmi, Katherine'in çocukluğundan bir sahne ile başlamaktadır. Eş zamanlı olarak da okul yetkililerinin, siyahi ebeveyn bir çiftte Batı Virginia Koleji hakkında "siyahiler için eyaletteki en iyi okuldur" dediği görülmektedir. Katherine matematikte oldukça başarılıdır ve bu başarısı ile dikkat çekmiştir. Bu nedenle öğretmenleri daha iyi bir okula gitmesi yönünde ailesiyle konuşmaktadır. Bu sahnede, siyahların ve beyazların eğitim alanında ayrıştırıldığı ve farklı okullarda eğitim almak zorunda bırakıldıkları anlaşılmaktadır.

1961 yılında Hampton, Virginia'da Katherine, Mary ve Dorothy'nin yolda arabaları bozular. Mary, tam otostop yapmaya yeltenecektir ki bir polis arabasının siren sesiyle onlara yaklaştığını görürler. Dorothy'nin, "Arabanın bozulması suç değil" dediği diğerinin de ona "Siyahi olmak da suç değil" diye yanıt verdiği diyalog yaşanırken arabanın içindeki Katherine de arabadan çıkar ve "Düğmelerini ilikle Mary, kimse senin yüzünden hapse gitmek istemiyor" diye çıkarır. Polis memuru iyice yaklaştığında hepsi düğmelerini ilikler ve ellerini önlerinde bağlar vaziyette polis memurunun arabadan inmesini beklemeye geçerler. Polis Memuru kadınlara kimliklerini görmek istediğini söyler. Kadınlar Langley' de (NASA) işe gitmek üzere olduklarını söylerler. Konuşmanın devamında Dorothy, "Roketlerimizi

uzaya göndermek için hesaplamayla ilgili çok şey yapıyoruz” der. Polis Memuru “Nasa... İşe aldıklarına dair fikrim yoktu...” şeklinde yorum yapar. Dorothy, uzay programında çalışan çok kadın olduğunu söyler. Polis memuru “kahrolası Ruslar şu an bizi izliyorlar” diyerek başını gökyüzüne çevirir. Sonra kadınlara dönerek Mercury 7’lisi ile tanışıp tanışmadıklarını sorar. Kadınlardan evet yanıtını alınca da komünistlerden önce oraya birilerini göndermeleri gerektiğini söyler. Bu diyaloglardan sonra polis memuru tavrını oldukça yumuşatır ve kadınlara yol boyunca polis arabasıyla eşlik etmek istediğini söyler. Polis memuru bu sözleriyle siyah kadınların NASA’da öncesinde çalışmadıklarını ima etmektedir. Dorothy de orada artık çok kadın çalıştığını söyleyerek o dönemde NASA’nın Ruslar’ın önüne geçebilmek için işgücü sınırlamalarını terk ettiğini anlaşılmaktadır.

NASA’da Ruslar’a ait “Korabl-Sputnik-4” in izlendiği görülmektedir. Rusların roketi yörüngeye girmeyi başarmaktadır. ABD Başkanı’nın da konuyla yakından ilgilendiğini gösteren bir NASA yetkilisiyle telefon görüşmesi yaptığı görülmektedir. Bay Harrison, ekibine bir matematikçiye ihtiyacının olduğunu söyler. West Computing Group (Batı Hesap Grubu) yazan bir kapıdan bir başka üç siyahi kadının girdiği görülmektedir. İçerideki kapıda ise Colored Computers (Siyahi Bilgisayarlar) yazmaktadır. Dorothy, buradaki işlerden sorumlu bir görevde gibi gözükmektedir. Gelen kadınları işe yönlendirecek, görev tanımlamaları yapmaktadır. Yeni gelen ve geciken üç kadına “eğer gecikerseniz görev alamazsınız, görev alamazsanız bir işiniz olmaz” sözleriyle işlerin kalıcı değil geçici olduğunu vurgulamaktadır. Ardından “kalıcı bir görev” olarak açıkladığı Mercury 7 prototipi testi için Mary’nin görevlendirildiğini açıklar ve onu işe yönlendirir. Mitchell, Doğu Yakası grubunun süpervizörlüğünü sürdürmektedir. Dorothy ile görüşmek ister ve analitik geometri uzmanı birine ihtiyaç duyduklarını ve bu pozisyonu Doğu grubundan biriyle dolduramadıkları için böyle birinin olup olmayacağı konusunda Dorothy’den yönlendirme yapmasını ister. Dorothy kalıcı mı geçici mi olduğunu sorduğunda ise Mitchel’ in yanıtı “Her şey geçici Dorothy” olmaktadır. Dorothy bu diyalogun ardından Mitchell’i durdurmak ister ve daha önceden yapmış olduğu müdürlük başvurusunun ne aşamada olduğunu sormaya çalışır. Mitchell, resmi cevabın hayır olduğunu söyler. “Siyahi ekibe kalıcı bir müdür atamayacaklar” diye sözlerine ekler. Dorothy bir yıldan uzun

Sosyal Dışlanma ve Ayrımcılık... The Meric Journal Cilt:6 Sayı:17 Yıl:2022
zamandır müdürlük görevinin boş olduğu söylemeye çalışacak olsa da Mitchel umursamadan oradan ayrılır.

Bu diyaloglardan NASA’ da siyahların çalışmasına izin verilmekle birlikte beyazlardan ayrı olarak sadece geçici iş tanımlamalarının olduğu anlaşılmaktadır. Bu da beyazların çalışma hayatında eşitsizlik içeren uygulamalarından biri olarak dikkat çekmektedir. Siyahlar yalnızca geçici görevlendirmelerle işlerini devam ettirebilmektedir. Bu da siyahlar için ekonomik güvencesizlik anlamına gelmektedir. Beyaz insan bilgisayarlardan ayrı olarak siyahlar yalnızca geçici işlere verilmektedirler. O dönemde insan bilgisayarlar olarak çalışan hesaplama gruplarında siyahilerin istihdam koşullarının beyazlara göre ideal olandan çok uzak olduğu açıktır.

Sahne MARY’ e geçtiğinde, “Mach 1 Tünel Testi” yapılmaktadır. Test pek de başarılı geçmez. Sorumlu yetkili Mary’ e mühendisliğe dair sorular sorar ve yanıtları çok tatmin edici bulur. Yetkili, Mary’e bilgisayar değil mühendis olması gerektiğini söyler. Mary, “ben siyahi bir kadının o nedenle imkansız olanla ilgilenmeyeceğim” diye yanıt verir. Yetkili Zielinski, “o zaman bende ailesi Nazi kampında ölmüş Polonyalı bir Yahudiyim, şu an bir astronotu yıldızlara taşıyacak bir uzay gemisinin aşığında duruyorum. İmkânsızı yaşadığımızı bence söyleyebiliriz” diye karşılık verir. Mary’e eğer beyaz bir erkek olsaydı, mühendis olup olmayacağını sorar: Mary, “gerekmezdi, zaten olmuştum bile” diye yanıtlar. İki arasındaki bu diyalog ırkçı ve cinsiyetçi ayrımcılık nedeniyle bireylerin sosyal dışlanmalarının sonuçlarının toplumsal yaşama dilediklerince katılmalarının engellenmesi, cesaret kırıcı kurum ve kurallar üzerine kurulması nedeniyle bireylerin sindirildiği anlaşılmaktadır.

Dorothy, Mitchell’in analitik geometri uzmanı talebine Katherine’yi yönlendirmiştir. Mitchell ve Katherine koridorda ilerlerken Mitchell birtakım kuralları sıralamaktadır. “Etekler dizi geçmeli, süveterler bluzlara tercih edilmeli, mücevher olmamalı, basit bir inci kolye dışında” diye sıralar. Müdürü Bay Harrison ile o konuşmadıkça onunla konuşmaması gerektiğini söyler. Çoğu bilgisayarın da birkaç günden fazla dayanmadığını ekler ve ona “geçiş izni” dediği bir kart uzatır. “Burada siyahi birisi hiç

olmadı Katherine, beni utandırma” diyerek diyalogu sonlandırır. Katherine “Space Task Group” yazan kapıdan içeri girer. İçerisinin erkek çalışanlarla dolu olduğu görülmektedir. Elinde çöp kutusuyla yaklaşan bir çalışan onu Katherine’nin kucağına bırakır. Katherine bu benim işim değil diyecek olmadan yanından uzaklaşır. Bu çözümlemede, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve ırk ayrımcılığının eş zamanlı olarak yapılması söz konusudur. Kadınlara yüklenen görevlere bakıldığında toplumsal cinsiyetçi bakış açısıyla genellikle kadın evi toplayan düzenleyen ve temizliğinden sorumlu olan kişidir ve temizlikten sorumlu olan bir kadın bakış açısıyla Katherine’ ye çöp kutusu verilmesi toplumsal cinsiyet rollerinin altının çizilmesidir. Irk ayrımcılığı açısından bakıldığında ise, siyahların ancak çöp toplamak için böyle bir yerde olabilirler vurgusu yapılmaktadır. Katherine’e çöp kutusu uzatmaları ona sınırlarını bildirmek ve görevinin ancak bu olabileceğini hatırlatmak içindir. Beyazlar siyahların başka bir görevde asla bulunamayacaklarını onlara her fırsatta hatırlatmaktadırlar.

Katherine dışında orada tek bir kadın çalışan vardır ve Katherine onun yanına yaklaşır ve Bay Harrison’ un bilgisayarını getirdiğini söyler. Kadın çalışan Katherine’ye arkadaki bir masaya geçmesini söyler ve Bay Harrison’un ona asla ısınmayacağını, onu beklememesi gerektiği söyler. Harrison öncesinde Paul’un yaptığı hesaplamaların kontrolü görevini Katherine’ye verir. Paul’un bu durumdan hoşnut olmadığı açıktır. Katherine’ ye verdiği hesaplamaların bazı bölümlerinin üzerini gizli bilgi olmaları gerekçesiyle kapatır.

Katherine’nin tek kadın çalışan olan Ruth’un yanına gittiği bir diğer sahnede, Katherine kadınlar tuvaletinin nerede olduğunu sorar. Ruth’un verdiği yanıt “sizinkinin yerini bilmiyorum” olur. Dış gruplara abartılı olumsuzluklar yüklenerek onlara karşı yapılacak davranışlar meşrulaştırılır (Zencirkıran, 2017:113). “Biz” ve “onlar” yalnızca iki ayrı insan grubunu değil, tümüyle farklı iki tutum arasındaki, duygusal bağlanma ve antipati, güven ve kuşku, güvenlik ve korku, işbirliği ve çekişme arasındaki ayrımı temsil eder. “Biz” ait olduğumuz grup anlamına gelir. ”Onlar” ise ne ait olmayı isteyebileceğim ne de istediğim bir grubu anlatır. Dolayısıyla o grupta neler olup bittiğine ilişkin gözümde canlanan şeyler, belli belirsiz ve kopuktur (Bauman, 2006’dan akt.;Zencirkıran, 2017:113).Ruth, verdiği

Sosyal Dışlanma ve Ayrımcılık... The Meric Journal Cilt:6 Sayı:17 Yıl:2022
cevapla beyazlar ve siyahların arasındaki ayrımı “biz” ve “siz” kelimelerini kullanarak ortaya oymuştur.

Katherine elinde dosyalarla koşmaya başlar. Epeyce koşuktan sonra West Computing Group’taki (Batı Yakası) üzerinde Colored Ladies Room (Siyahi Kadınlar Tuvaleti) yazan tuvalete varabilmektedir. Aynı uzun yoldan geri döndüğünde Ruth neredeydin diye sorar ve işlerini bitirmesini söyler. Katherine çalışma ofisinin ortasında duran kahve alanından kendine bir kahve aldığı anda ise tüm çalışanlar gözlerini ona dikmiş bakmaktadır. Bu sahne ile ırk ayrımcılığının toplumda mekânların kullanımında da ne kadar baskın olduğunu anlaşılmaktadır.

Katherine kimsenin kalmadığı geç saatlere kadar çalışır. Bay Harrison’a hesaplamaları teslim etmek için yanına gider. Bay Harrison uzaya gitmek için matematiğe ihtiyaçları olduğunu fakat sayıların ardına bakmaları gerektiğini söyler ve ekler “toplama makinesi olan akıllı bir kıza daha ihtiyacım yok”. Harrison şimdiye kadar Katherine’ye siyah olmasından dolayı herhangi bir söylemde bulunmamıştır. Fakat bu sahnede onun da toplumsal cinsiyetçi bir söylemde bulunduğu görülmektedir. Başka bir çalışma günü sahnesinde Katherine çalışırken bir kahve almak için kahve alanına gider ve artık orada da Colored (siyahi) yazan bir kahve termosu ayrıldığını görür. Mekânsal ayrımcılık en küçük alanlarda da dahi beyazların iktidar gösterisine dönüşmektedir.

Dorothy’nin başka bir sahnesinde kendi bölümünden ayrılıp East Computing Room’a gittiği görülür. Mitchell’ e birtakım hesaplamalar getirdiğini söyler. Mitchell buraya kadar gelmene gerek yoktu diye yanıt verir. Dorothy’ e aslında görevi olmayan bir yığın hesaplama dosyasını giderken götürmesini söyler. Tıpkı Katherine’nin kucağına çöp sepetinin verilmesi gibi Mitchell Dorothy’ e aslında görevi olmayan bir yığın evrakı taşınması görevini vermekle ırk ayrımcılığı açısından siyahların ancak vasıfsız işlerde yer alabileceği vurgusunu yapar.

Dorothy, iki oğluyla birlikte kütüphaneye gider. Beyaz bir görevli, kadın yaklaşır ve “burada sorun istemiyoruz” der siyahi kısımda kitaplarınız var. Dorothy aradığı kitabı orada bulamadığını söyler. Ve bir güvenlik

görevlisi eşliğinde Dorothy ve oğullarını kütüphaneden çıkarır. İki oğlu ile otobüsün arka koltuklarında yolculuk eden Dorothy çantasından kitabı çıkarır ve şaşırın oğluna “oğlum ben vergi ödüyorum, o vergiler o kütüphanedeki her şeyi ödüyor zaten parasını ödediğin bir şeyi alabilirsin” der. Bu sözleriyle kültürel alanlardan da dışlanan siyahların aslında ekonomiye yaptığı katkının karşılığında da eşit yararlanmalarının engellendiği anlaşılmaktadır.

Mary, Katherine ve Dorothy kilise ayini için toplanırlar ve sonrasında arkadaşları eş hayatta olmayan Katherine’i Albay ile tanıştırlar. Katherine Jim Johnson ile sohbetinde uzay programında görev aldığını ve gerekli hesaplamaları yaptığını söyler ve Albay da gülerek “Kadınların böyle şeyler...” diyecekken Katherine konuşmayı sonlandırmak istediğini belli eder. Ve Albay Jim’in cinsiyet ayrımcılığı içeren sözlerine karşılık şu cevabı verir: “...Kosinüs, karekök ve son zamanlarda analitik geometri ile ilgili 10 binden fazla hesap yapıyorum. Elimle. Batı Hesaplama Grubunda 20 yüksek kabiliyetli siyahi kadın var. Kadınların NASA’da bir şeyler yapmasına izin veriyorlar Bay Johnson. Etek giydiğimiz için de değil. Gözlük taktığımız için”.

Katherine’nin yine çalıştığı yerde siyahlara ayrılan bir tuvalet olmadığı için dışarı çıktığı bir günde, döndüğünde, Harrison “Nereye baksam sana ihtiyacım olan yerde değilsin” der. Katherine tuvalete kendisi için bir tuvalet olmadığını söyler. Harrison’ın “Ne demek burada senin için tuvalet yok?” diye sorar ve şu cevabı alır: “ Bu binada veya Batı kampüsü dışındaki hiçbir binada siyahi tuvaleti yok. Ki bu da 800 metre eder. Bunu biliyor muydunuz? Sırf rahatlamak için Timbuktu’ya kadar yürümem lazım. El bisikletlerinden birini de kullanamıyorum. Bunu bir düşünün Bay Harrison. Üniformam. Diz altı etek ve topuklularım. Ve basit inci kolye. Benim incilerim yok. Tanrı biliyor, siyahilere incileri karşılayacak kadar çalışıyorum. Hiçbirinizin dokunmak istemediği bir demlikten kahve içiyorum. O yüzden kusura bakmayın eğer günde birkaç kez tuvalete gitmek zorundayım”. Bu sözler sonrasında iş ortamında karşılaştığı bu ırka dayalı ayrımcılığa Harrison, kahve makinesi üzerindeki siyah (colored) etiketini kaldırarak yanıt verir. Daha sonra da Batı Hesap Grubundaki siyahların girdiği tuvaletteki (colored ladies room) tabelayı bütün çalışanların önünde

Sosyal Dışlanma ve Ayrımcılık... The Meric Journal Cilt:6 Sayı:17 Yıl:2022
kırar. Düzenin birileri tarafından yıkılabileceğinin olanaklı olduğu ancak düzene karşı ses yükseltecek birilerinin olması gerektiği mesajı verilmektedir.

Mary, NASA’da mühendis olması için gerekli olan sadece beyazların gidebildiği Hampton Yüksekokulu’ndaki derslere katılabilmek için Hakim karşısına çıkar, Yargıç, Hampton daha önce Virginia eyaletinde hiçbir siyahi kadın beyaz bir okulda ders almamış olduğunu söyler. Mary, “Alan Shepard o roketin tepesine oturmadan önce hiçbir Amerikalı uzaya dokunmamıştı. Artık New Hampshire’den Amerikalı donanma olarak hatırlanacak. Yıldızlara ilk dokunan. Ve ben efendim. NASA’da mühendis olmayı planlıyorum. Ama bunu tamamı beyaz okuldaki dersleri almadan yapamam. Derimin rengini de değiştiremem. O yüzden ilk olmaktan başka şansım da yok. Ki bunu da sızsiz yapamam efendim. Sayın hakim, bugünkü bütün davalarınız içinde hangisi yüzyıl sonra bir önem arz edecek? Hangisi sizi ilk yapacak?” sözleriyle yapılan ayrımcılığı tümüyle dile getirmektedir.

NASA’da işler olduğundan hızlı ilerlemeye başlamıştır.21 Temmuz 1961’ de Liberty Bell 7 kapsülü okyanusta kaybolur. Ekip tekrar toplanır ve John Glenn’i geri getirmek için yeni hesaplamalar yapmaları gerekmektedir. Fakat Katherine’nin güncel olmayan hesaplamalarla çalışması mümkün değildir. Pentagon Bilgilendirme toplantılarına girmek ister. Ancak kadınların katılması için protokol olmaması karşılığını alır. Dorothy IBM’in başına getirilir. Bu görevle, Katherine’in Uzay Görev Grubundaki bilgisayarlık görevi sona erer. Fakat Harrison IBM’in verdiği kalkış koordinatlarında sorun olduğu tespit eder. Katherine uçuşa dakikalar kala hesaplamalar yapar ve problemi çözer.

Filmde verilen diğer bir mesajda, beyazların kurmuş olduğu ayrımcılıklar sistemini yıkacak girişimlerin yine beyazların arasından çıkması şeklindedir. Harrison’un Paul’a “Hepimiz birlikte zirveye çıkarız veya hiç çıkmayız” sözleri bunu ortaya koymaktadır.

Filmin sonunda üç siyahi kadın da cinsiyet ve ırk ayrımcılığına karşı koyarak çalışmalarının karşılığını alırlar. Mary Jackson, NASA’da ilk Afro-Amerikan mühendis, 1979’da Langley’in kadın program yöneticisi olur.

Dorothy Vaughan ise NASA'nın ilk Afro-Amerikan müdürü olur ve Katherine Johnson Apollo II görevi ve Space Shuttle için görev alır. Ayrıca 2016'da NASA, Katherine G. Johnson Bilgisayımalsal Binasını ona adadığını duyurur ve Başkanlık Hürriyet Madalyasını aldığı bilgileri verilir.

SONUÇ

Bu çalışmada, “*Hidden Figures*” filmi incelenerek, söylem çözümlemesi yapılmıştır. Sosyal dışlanma ve ayrımcılık temsillerine yönelik bulgular ortaya konmuştur. Yapılan analiz sonucunda filmde 1960'ların Amerika'sında beyazların siyalhara karşı eş zamanlı olarak da erkeklerin kadınlara karşı ırkçı ve cinsiyetçi bir söylem geliştirdiği görülmüştür. Güçsüzlerin elindeki kalıcı kılmasının, güçlülerin kurallarına uymasına bağlı olduğu vurgusu sürekli yapılmıştır. Filmde yer alan söylemlerin hem cinsiyetçi hem de ırkçı boyutta bir eşitsizliği vurguladığı görülmektedir. Siyahi kadınların gündelik yaşamda, eğitimde ve işte karşılaştığı eşitsizlikler, beyaz ve siyah ırk arasındaki eşitsizlikler ve sınıflar arasın güç ilişkileri filmdeki her sahnede farklı söylemlerle zihinlerimizde sosyal dışlanma, ayrımcılık ve eşitsizliklere dair karşılık bulmuştur.

Filmde Mitchell ve Paul karakterlerinin takındığı tavırlarla beyazların siyalhara bakış açıları gösterilmiş, aynı zamanda Harrison karakteriyle de bir toplumsal düzenin nasıl daha adaletli ve eşitlikçi olabileceğinin mesajları verilmiştir. Bu mesajlar, Harrison'un tuvalet tabelalarını kırdığı zaman ya da “Hepimiz birlikte zirveye çıkarız veya hiç çıkmayız” dediği sahnede yansıtılmıştır. Filmde Mary Jackson karakteri üzerinden üretilen söylemlere bakıldığında mühendis olabilmek için verdiği mücadelede hakime ten rengini değiştiremeyeceğini, ancak yasaları değiştirebileceğini söylediğinde ise yapılan haksızlıkların yasalardan kaynaklı olduğunu ifade etmektedir.

Filmin anlatıldığı dönemde her türlü ayrımcılığa rağmen siyah kadınlar çalışmaya ve toplumda var olmaya devam etmiştir. Filmin sonunda siyah kadın karakterler ulaştıkları konumlarla farklılıklar üzerinden yaratılan ayrımcılıkların esasen toplumsal bir yanlgı olduğunu adeta kanıtlamaktadırlar.

KAYNAKÇA

Adaman, F. ve Çağlar, K. (2005). Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. *TÜBİTAK Projesi*.

Arslan, H. (2013). Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Dışlanma: Narlıdere Kentsel Yenileme Projesinin Sosyal Dışlanma Ekseninde İncelenmesi. Sosyoloji Derneği. *Türkiye Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*. Cilt: 16 Sayı: 1.

Balaban, U. (2016). *Social Inclusion Policies in Turkey: An Employment-Oriented Strategy for 2014-2018*, Ankara:faculty of Political Science University.

Çakı, C. ve Gazi, A. (2018). Siyahi Ayrımcılığa Karşı Hazırlanan Kamu Spotu Reklamları. *International Journal of Labour Life and Social Policy*.

Çakır, Ö. (2002). Sosyal Dışlanma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 4, Sayı: 3.

Çomuk, P. ve Selim, S. (2017). Türkiye’ de Yoksunluk ve Sosyal Dışlanma: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *SOBİDER*, Yıl: 4, Sayı:12, s.s.416-430.

Dökmen, Y. Z. (2012). *Toplumsal Cinsiyet*. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Durmaz, Ş. (2010). 20.Yüzyılın Başında Azerbaycan’da Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Amaçlı Vakıf ve Dernekler. *Yardım ve Dayanışma*, Yıl:1, Cilt:1, Sayı:2.

Göker, N. (2017). Hidden Figures Filminde Mekansal Yapılar ve Ayrımcılık. *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Güz Dönemi Sayı:17.

Gümüş, İ. (2020a). Kırklareli Romanlarının Emek Piyasasına Eriőimi ve Sosyal İçerme Politikaları Üzerine Bir Araőtırma, *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Haziran 4(1).

Gümüş, İ. (2020b). Apartheid Döneminde Güney Afrika ve Uluslararası Çalışma Örgütü İliőikleri, *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, Cilt 5, Sayı 10.

Hatıpler, M. (2019). Boyut ve Etkenleriyle Sosyal Dışlanmanın Yoksullukla Karşılaştırmalı İliőikisi, *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 21, Sayı 1, 39 – 77.

Hekimler, O. (2012). Yoksulluk mu Yoksunluk Mu? Sosyal Dışlanma Üzerine Bir Değerlendirme. *Tekirdađ SMMM Odası sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:1.

Hidden Figures (Gizli Sayılar) Filmi. (2017).

ILO-ITC. (2009). *Towards an Inclusive Society:Tackling Discrimination in the World of World*, Italy:Course Papers.International Training Centre.

İleri, Ü. (2016) Sosyal Politikalarda Kadın ve Cinsiyet Ayrımcılığı ile İlgili Baőlıca Uluslararası ve Ulusal Hukuki Düzenlemeler. *HAK-İŐ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, Cilt: 5, Yıl: 5, Sayı: 12.

Negiz, M. (2020). Duygusal Emek ve İşe Yabancılaşma İliőikisi-Gizli Sayılar (Hidden Figures) Filmi, <https://works.bepress.com/muhammet-negiz/74/download/>.

Oğuz, M.C. (2008). Söylem Analizi. *Sosyoloji Notları Dergisi*, Sayı: 5, ss.52-65.

Saith, R. (2001). Social Exclusion: The Concept and Application to Developing Countries, *Working Paper Number 72*, Quenn Elizabeth House, University of Oxford.

Sapancalı, F. (2005). *Sosyal Dışlanma*. Dokuz Eylül Yayınları: İzmir.

Şahin, T. (2010). *Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi*. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara.

Tartanoğlu, Ş. (2010). Sosyal Dışlanma: Küreselleşme Perspektifinden Bir Kavramsallaştırma Çabası. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, Sayı: 42, ss.1-13.

Tokol, A. (2018). *Sosyal Politika*, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3317, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 2177, Editörler: Oral, A.İ. ve Şişman, Y. Eskişehir.

Tokol A. ve Alper Y. (2020). *Sosyal Politika*, 11. Baskı, Dora Yayınevi: Bursa.

Yaşartürk, G. (2021). Gizli Sayılar, Harriet ve Düşmanların En İyisi Filmlerinde Bell Hooks ve Stuart Hall' un Görüşleriyle Siyahi Kadın Temsillerinin Okunması, *Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences*,61.

Yıldırımalp, S. (2014). Sosyal Dışlanma ve Avrupa Birliği Yaklaşımı. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı: 2, ss. 91-108.

Zencirkıran, M. (2017). *Sosyoloji*, Dora Basım: Bursa.